

.....

O‘ZBEK VA RUS TILLARIDA TILSHUNOSLIKKA OID ATAMALAR VA ULARNING QO‘LLANILISHI

Risolat Abrorova,

Alfraganus university, Rus filologiyasi yo‘nalishi talabasi.

Annotatsiya. Mazkur tezisda o‘zbek va rus tillaridagi tilshunoslik atamalarining mazmuniy, tizimlashtiruvchi, ilmiy-uslubiy hamda kommunikativ funksiyalari tahlil qilinadi. Tilshunoslik terminlarining ilmiy tushunchalarni aniq ifodalash, til hodisalarini tizimlashtirish, ilmiy uslubni shakllantirish va mutaxassislar o‘rtasida samarali muloqotni ta‘minlashdagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, o‘zbek va rus tilshunosligida qo‘llaniladigan asosiy terminlarning o‘xshash va farqli jihatlari tahlil qilinib, ularning zamonaviy tilshunoslikdagi amaliy ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari terminologiya tizimini takomillashtirish hamda ilmiy muloqot samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: tilshunoslik, terminologiya, tilshunoslik atamalari, o‘zbek tili, rus tili, termin, ilmiy uslub, mazmuniy funksiya, kommunikativ funksiya, tizimlashtiruvchi funksiya, ilmiy muloqot.

Til – jamiyat hayotining ajralmas qismi bo‘lib, u insonlarning o‘zaro muloqotini ta‘minlaydi. Har bir fan sohasi kabi tilshunoslik ham o‘ziga xos ilmiy atamalarga ega. O‘zbek va rus tillari da tilshunoslikka oid atamalar tarixiy taraqqiyot jarayonida shakllangan bo‘lib, ular ilmiy fikrni aniq va lo‘nda ifodalashga xizmat qiladi. Ushbu maqolada aynan shu atamalarning qo‘llanishi va funksional ahamiyati yoritiladi.

Tilshunoslik atamalarining mazmuniy funksiyasi Mazmuniy funksiya atamaning aniq tushuncha va hodisani ifodalashiga xizmat qiladi. Masalan, gap, so‘z birikmasi, ot, fe‘l kabi atamalar o‘zbek tilida, предложение, словосочетание, существительное, глагол kabi atamalar rus tilida muayyan til birliklarini bildiradi. Bu funksiya ilmiy aniqlikni ta‘minlaydi.

Tizimlashtiruvchi funksiya Tilshunoslik atamalari til hodisalarini ma‘lum

bir tizim asosida tartibga soladi. Masalan, soʻz turkumlari, gap boʻlaklari yoki fonetik birliklar atamalar orqali guruhlarga ajratiladi.

Bu holat oʻrganilayotgan tilni chuqurroq va osonroq anglash imkonini beradi.

Ilmiy-uslubiy funksiya Atamalar ilmiy matnlarning asosiy belgisi hisoblanadi. Oʻzbek va rus tillarida yozilgan darsliklar, maqolalar va tadqiqot ishlarida tilshunoslik atamalari matnning ilmiy uslubda boʻlishini taʼminlaydi. Masalan, morfologik tahlil, sintaktik tuzilma, лексическое значение kabi atamalar ilmiy nutqda keng qoʻllaniladi.

Kommunikativ funksiya Tilshunoslik atamalari mutaxassislar oʻrtasida tez va aniq muloqotni taʼminlaydi. Oʻzbek va rus tilshunoslari bir xil yoki oʻxshash atamalardan foydalangan holda fikr almashadilar. Bu funksiya ilmiy hamkorlik va tajriba almashishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, oʻzbek va rus tillaridagi tilshunoslikka oid atamalar nafaqat ilmiy tushunchalarni ifodalash, balki ularni tizimlashtirish, ilmiy nutqni shakllantirish va mutaxassislar oʻrtasida muloqotni taʼminlash funksiyalarini ham bajaradi. Ushbu atamalarning toʻgʻri qoʻllanilishi tilshunoslik fanining rivojlanishida muhim rol oʻynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYHATI:

1. Rahmatullayev Sh. Hozirgi oʻzbek adabiy tili. – Toshkent: Fan, 2010.
2. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lugʻati. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2002.
3. Розенталь Д. Э. Современный русский язык. – Москва: Айрис-пресс, 2015.
4. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – Москва: URSS, 2004.
5. Абдужалилов, М. И. О., & Порохина, О. К. DEVELOPING MOTIVATION WHEN LEARNING RUSSIAN AT SCHOOL.
6. Inomjonovna, I. D. (2023). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI INTELLEKTINI SHAKLLANTIRISH VA IQTIDORINI NAMOYON QILISHGA DOIR TEXNOLOGIYALAR.
7. Ibragimova, D., & Mirzanazarova, G. (2023). Technologies for the formation of intelligence and the manifestation of talent of primary school students. Modern Science and Research, 2(5), 1073-1076.
8. Dildora, I. (2024). BOSHLANG 'ICH SINIF O 'QUVCHILARINING O 'QISH

FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING SAMARALI USULLARI. *Pedagog Jurnal Ilmiah*.

9. Dildora, I. (2023). TECHNOLOGIES FOR THE FORMATION OF INTELLIGENCE AND THE MANIFESTATION OF TALENT OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS.

10. Inomjonovna, I. D. (2023). Boshlang'ich sinflarda individual ishlash texnologiyasi va uning samaradorligi. In *Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies* (Vol. 2, No. 4, pp. 207-212).

11. Isoxonovich, M. X. (2022). Middle Ages Movarounnahr Rulers in the Views OF Researchers. *European Journal of Innovation in Nonformal Education*, 2(6), 134-136.

12. Xujayev, M. I. (2018). THE COVERAGE OF THE PROBLEM OF NATIONALARITY AND ITS ROLE ON THE PRESENT DAY IN AHMAD ZAKI VALADI'S WORK. *Мировая наука*, (6 (15)), 61-63.

13. Хужаев, М. И. (2018). АҲМАД ЗАКИ ВАЛИДИЙНИНГ ДИНИЙ-ФАЛСАФИЙ МЕРОСИНИНГ ИЛДИЗЛАРИ. In *Инновационные подходы в современной науке* (pp. 177-182).

14. Khujaev, M. (2024). AHMED ZAKI: ON THE IDEAS OF THE PHILOSOPHY OF HISTORY. *Экономика и социум*, (1 (116)), 235-239.

15. Islom o'g, A. M. R. (2025). RUS TILI MADANIYATINI AKS ETTIRUVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKMALARNING SEMANTIK MAYDONI. *XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR*, 1(3), 268-274.

16. Komilovich, R. A. (2026). NOSIR AL-MUTARRIZIYNING "RISALATUN FIN-NAHV" ASARIDA SO 'Z TURKUMLARI TASNIFI VA ULURNING LINGVISTIK MEZONLARI. *Innovation and development*, 4(5), 339-343.

17. Komilovich, R. A. (2026). NOSIR AL-MUTARRIZIYNING "RISALATUN FIN-NAHV" ASARIDA SO 'Z TURKUMLARI TASNIFI VA ULURNING LINGVISTIK MEZONLARI. *Innovation and development*, 4(5), 339-343.